

VILLARINO PARDO, M. Carmen; GALANES SANTOS, Iolanda; LUNA ALONSO, Ana (ed.)

Promoción cultural y Traducción. Ferias internacionales del libro e invitados de honor

Berna: Peter Lang, 2021, 290 p.

ISBN 9783034342100

Tal com ja s'endevina al títol, l'objectiu principal d'aquest volum és, d'una banda, abordar des de diferents perspectives disciplinàries i partint de l'exemple de sistemes literaris ben diferenciats la manera com s'articula la promoció cultural en la nostra societat globalitzada, i incidir molt especialment en el pes que hi té l'activitat traductora; i, de l'altra, analitzar el paper que les Fires Internacionals del Llibre (FIL), i concretament la figura de convidat d'honor, tenen en aquest procés. El present manual reuneix els treballs interdisciplinaris dels investigadors del projecte de recerca CULTURFIL, vinculat a les universitats de Santiago de Compostel·la i Vigo, i les aportacions de col·laboradors i especialistes internacionals de renom, procedents dels àmbits dels estudis culturals, de la sociologia de la traducció i de l'economia cultural.

Les editores, i autores de sengles articles, Villarino, Galanes i Luna, han agrupat els articles del volum en tres seccions. Els primers treballs parteixen d'un enfocament més global del fenomen i acaben amb alguns estudis de cas. A la part central es presenten les metodologies emprades per tal d'abordar-lo. Així, al primer bloc es defineix un marc conceptual d'anàlisi del mercat i de les fires del llibre, i s'ofereix una panoràmica històrica i una interpretació política de la seva evolució en el món contemporani, i s'estableix una diferència clara de dinàmiques entre el món anglosaxó i la resta. Els articles del segon bloc ens presenten eines per a l'anàlisi específica i sistemàtica de les fires del llibre en la dimensió econòmica, organitzativa, ideològica i simbòlica. El tercer bloc, finalment, se centra en un conjunt d'estudis de cas que il·lustren de manera molt diversa de quina

manera s'han arribat a materialitzar alguns dels principals reptes i dilemes amb què s'acaren els organitzadors de les fires i aquells que hi participen en qualitat de convidats d'honor. El llibre pren com a referència d'estudi les FIL de Frankfurt, Bolonya, Buenos Aires i Guadalajara, el Llibre (de Barcelona i Madrid) i el Saló del Llibre de París. Els convidats d'honor que s'hi estudien amb detall són Llatinoamèrica, Portugal, Espanya, el Brasil i el Quebec. També s'analitza la presència institucional de Catalunya, el País Basc, Galícia i el País Valencià a la Fira de Frankfurt.

Totes les contribucions del volum parteixen de l'assumpció que les fires són estructures de naturalesa doble: econòmica i cultural, i que atès el seu impacte social, tenen un indubtable component polític. La idea de centre i perifèria, tant pel que fa a la producció literària com pel que fa a la promoció cultural, també és present a la majoria d'articles, i el següent interrogant al voltant de la presència de l'autoria literària en aquests esdeveniments plana per damunt d'alguns dels treballs: fins a quin punt les fires serveixen per difondre sistemes culturals determinats o més aviat per consolidar carreres literàries individuals?

En l'article inicial, Gisèle Sapiro parteix justament de la consideració dels festivals literaris com a espais de legitimació d'autories literàries que afavoreixen la difusió transnacional de la seva obra. La presència de l'autor literari als festivals serveix a la sociòloga francesa per plantejar la desigualtat entre autories literàries en funció de la llengua en què escriuen i de la centralitat o marginalitat del seu sistema cultural, factors que incideixen en la seva capacitat de difusió. Sapiro destaca allora

la importància creixent que en les darreres dècades ha anat adquirint la traducció en la promoció cultural a les fires del llibre, cada vegada més internacionals. L'autora francesa distingeix, en aquest sentit, entre aquells festivals literaris (i aquelles fires) que tendeixen a consolidar les relacions de poder existents entre sistemes culturals i aquells altres festivals que neixen amb la vocació de compensar aquestes desigualtats i donar un espai a la diferència, al disseny, a la crítica, per mitjà dels convidats d'honor. Per a Sapero, aquesta darrera tipologia de festivals ha esdevingut l'única plataforma de debat crític en un panorama cultural contemporani en què l'intel·lectual ha perdut la seva incidència en la societat.

L'antropòleg Gustavo Sorá fa tot seguit un repàs de la trajectòria en el món editorial de Peter Weidhaas, un dels directors més emblemàtics que ha tingut la Fira del Llibre de Frankfurt, i en destaca la iniciativa d'instaurar-hi l'any 1976 la figura del convidat d'honor, en què van convidar Llatinoamèrica, amb una clara intenció política. D'aquesta manera, l'autor argentí reivindica el paper de les iniciatives individuals en la transformació d'institucions aparentment inamovibles com la de la fira internacional del llibre més important del món, i destaca així la necessitat d'incorporar elements dinàmics i dinamitzadors en estructures que es defineixen per l'estabilitat.

M. Carmen Villarino planteja en el seu treball la importància de disposar de paràmetres i indicadors adequats que ens ajudin a determinar qüestions centrals de la presència d'un convidat d'honor en una FIL, com ara la rendibilitat econòmica, les característiques dels agents que hi participen i la naturalesa de les relacions que estableixen entre si. Amb l'ajuda de les eines que CULTURFIL ha desenvolupat i que Villarino descriu amb detall, cada vegada és més factible fixar aquests aspectes i respondre a la pregunta de la pertinència o no de participar en aquests esdeveniments i d'optimitzar els recursos

invertits. Iolanda Galanes se centra en la presència creixent de traduccions a les FIL i destaca la importància que tenen per a les cultures perifèriques com a vehicle d'entrada a mercats literaris sistemàticament més centrals. Galanes, que aborda la participació de Portugal a la Fira de Guadalajara, subratlla la importància de fixar estratègies intel·ligents de promoció cultural que tinguin en compte la bibliodiversitat (i no la concentració exclusiva en certs gèneres literaris), i qüestions de gènere i etnicitat en les autoritats que representen un sistema literari. Áurea Fernández analitza les característiques dels premis literaris que es concedeixen en el si de les fires i també subratlla la importància de trobar un equilibri entre la viabilitat comercial i la qualitat literària d'aquests premis.

El segon bloc del volum aborda qüestions de caràcter metodològic. Sanja Otero i Núñez Alonso incideixen en la importància de desenvolupar eines per mesurar l'impacte econòmic de la participació en fires internacionals del llibre que tinguin en compte qüestions més difícilment mesurables, com ara el capital simbòlic que generen. Souza Muniz destaca els avantatges de definir de manera comparativa els agents humans responsables d'organitzar i protagonitzar una fira en qualitat de convidats d'honor a partir de criteris com l'edat, el gènere, l'origen geogràfic més o menys central dins el propi sistema, el grau de consolidació de la carrera literària pròpia, el gènere literari que s'hi representa, etc. Aquests elements contribueixen a oferir una determinada imatge d'un sistema cultural i són els responsables de la naturalesa de la seva recepció. Tanca el bloc un treball de Pereira da Silva en què s'exposen les eines informàtiques de recopilació i gestió de dades de què s'ha valgut CULTURFIL per dur a terme el seu projecte i que faciliten enormement l'obtenció de dades rellevants per a l'anàlisi del tema del convidat d'honor a les FIL.

Al tercer bloc s'hi aborden estudis de cas ben diferenciats. Fernández Mora ana-

litza el procés d'internacionalització de les editorials espanyoles al llarg del segle xx, que seguia les petjades de les editorials europees, i el rol que en aquest procés han tingut les FIL. L'autora destaca també que, malgrat els indubtables guanys que ha representat la digitalització del món editorial, les fires no han perdut l'atractiu com a espais de trobada entre agents internacionals, en els quals se signen milers de contractes. Ni el correu electrònic ni la sessió telemàtica han pogut substituir l'eficàcia de la presencialitat en aquest tipus d'esdeveniments. Queiroz da Silva descriu la carrera professional de tres autors brasilers, consolidades en part gràcies a la seva participació en fires internacionals del llibre en què el Brasil fou el convidat d'honor. Luna Alonso se centra en la presència del Quebec com a convidat d'honor al Llíber de Barcelona del 2008 i com aquesta presència es traduí en un intercanvi molt fructífer de traduccions i relacions culturals bilaterals entre el Quebec i Catalunya, molt especialment, però també entre el Quebec i Espanya. Bosshard aprofita la presència d'Espanya a Frankfurt com a convidat d'honor l'any 1991 per analitzar, partint de l'espai arquitectònic creat *ad hoc* per a l'ocasió, la manera com les institucions espanyoles es van voler mostrar al món i les decisions que va prendre el comitè organitzador: un aspecte clau va ser la prioritització gairebé exclusiva de la presència d'autories d'expressió castellana a la fira en detriment d'una presència gairebé nul·la o testimonial de les altres llengües de

l'Estat: català, basc i gallec. Castro, també referint-se a la Fira de Frankfurt, parla de les diferents estratègies de promoció cultural dutes a terme per l'Institut Ramon Llull, l'Ettxepare Instituta, la Xunta de Galícia i la Generalitat Valenciana, i fixa les diferències en l'eficàcia de les polítiques respectives. Finalment, Guijarro descriu la fórmula híbrida de la Fira de Bolonya, en què es combina el format de fira amb el de festival literari, amb la concessió de premis importants pel que fa a la literatura infantil i juvenil.

Els articles aquí aplegats aborden les fires i els festivals literaris com a macroestructures de la promoció cultural contemporània i dediquen una atenció especial a la significació que tenen per a les realitats culturals perifèriques amb capacitat d'actuació limitada. Al capdavant, tal com assenyalen els autors, les FIL no deixen de ser un reflex en miniatura de les relacions de poder que s'estableixen en el mercat global del llibre i entre els sistemes culturals del món. És per això que aquest volum, que té un interès indubtable per a tot públic, resulta especial destacable per al lector català.

Jordi Jané-Lligé

Universitat Autònoma de Barcelona
 Departament de Filologia Anglesa
 i de Germanística

<https://doi.org/10.5565/rev/quaderns.115>

